

Eray ALPYILDIZ, Yurttan Sesler (Ankara Radyosu'ndan Türkiye'ye Açılan Pencere), Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, ISBN: 9786053447528, 384 sayfa.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR*

Türkiye'de folklor araştırmalarının başlangıcında Türkçülük akımının etkili olmuştur. Folklor ürünlerinin derlenmesi girişiminde Ziya Gökalp'in halka gidilmesi prensibine dayanan çalışmaları söz konusu başlangıcın mihenk taşıdır. Türkiye'de halkbiliminin tarihi geçmişi incelendiğinde derleme çalışmalarının önemli bir mevkii işgal ettiği görülür. Yurdun dört bir yanında halkiyatın toplanması amacıyla çeşitli dernek ve kurumlar faaliyette bulunmuşlardır. Söz konusu çalışmalarda önemli bir bölümü de halk müziğinin derlenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türk halkının sinesinde bulunan türkülerin derlenmesi ve yaşatılması çalışmaları yeni kurulan devletin önemsedığı konular arasında görülmüştür.

Eray Alpyıldız'ın *Yurttan Sesler* adıyla kitaplaşan eseri yoğun bir çalışmanın ürünüdür. Bu anlamda bahsi geçen sürecin hikâyesini iki bölümde kısaca anlatmak gerekmektedir. Alpyıldız henüz Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı programında lisans eğitimini sürdürürken müziğe olan yakınlığı neticesinde mezuniyet tezi olarak ilgi duyduğu bir konuyu çalışmak istemiştir. Aldığı akademik eğitimi, Prof. Dr. Nebi Özdemir tarafından önerilen ve yürütülen "*Yurttan Sesler Korosu*" adlı teziyle tamamlamıştır. Bu amaçla lisans üçüncü sınıftan itibaren (2008-2010 yıllarında bir mezuniyet tezi olarak) başlayan çalışmalar, Millî Kütüphane'de yapılan

arşiv taramaları, TRT kütüphanesi ve arşivindeki incelemeler, kurumdaki görevli kişilerle yapılan mülakatlar gibi çeşitli süreçleri içermektedir.

Söz konusu yıllarda sınıf arkadaşı olduğum araştırmacı, konuyla ilgili konuşmalarımızda *Yurttan Sesler Korosu*'yla doğrudan ilgili bilgilerin üç beş sayfayı geçmediğini aktarmış, dolayısıyla yaptığı çalışmayı iğneyle kuyu kazmaya benzetmiştir. Lisans eğitimini tamamladıktan sonraki süreçte yazarın halk müziği çalışmaları devam etmiştir. 2013 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı programında yüksek lisans eğitimine başlayan araştırmacı, Prof. Dr. Nebi Özdemir danışmanlığında "*Radio Dergisi Temeline Radyo ve Gelenek İlişkisi*" üzerine bir tez hazırlamıştır. Yazarın bu çalışması *Yurttan Sesler* adlı kitabın oluşmasında geçen sürecin diğer önemli parçasını oluşturmaktadır.

Ankara Radyosu'ndan Türkiye'ye Açılan Pencere olan *Yurttan Sesler*, Türk Halk müziğinin ikinci sözlü kültür belleğini oluşturan, geliştiren, aktaran ve yaşatan bir okuldur. Eray Alpyıldız tarafından kaleme alınan "*Yurttan Sesler*" kitabı, 2018 yılında Gazi Kitabevi tarafından basılmıştır. Üç bölümden oluşan ve kaynakların dipnot sistemiyle gösterildiği kitap toplamda 384 sayfadır. Yazar ilgili dönemin radyo dergilerini, gazeteleri vd. arşiv verileri detaylıca taramış, kaynaklar kısmında bunları belli bir

* Artvin Çoruh Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Temel Bilimler Bölümü, mozdemir@artvin.edu.tr

sitemde göstermiştir. Çalışma kişi adları ve şekiller diziniyle daha işlevsel bir kullanıma sahiptir. Yazar eserinin daha somut bir veri kaynağı olması bakımından arşivden edindiği fotoğrafları gereken yerlerde ve ekler bölümünde kullanmıştır. Bazı fotoğrafların baskıdan dolayı karanlık çıktığı görülmüştür. Küçük imla ve yazım yanlışları bulunmakla birlikte kitabın akademik anlamda başarılı bir eser olduğu söylenebilir. Söz konusu küçük detayların daha sonra yapılacak baskılarda giderilebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada yazarın aldığı akademik eğitiminden hareketle *Yurttan Sesler* hareketini halkbilimsel bakış açısıyla çözümlendiği görülmüştür.

Yazar, birinci bölümde, Yurttan Seslerin Kuruluşunu Hazırlayan Gelişmeleri üç alt başlıkta ele almıştır. Türkiye’de Cumhuriyet Öncesi ve Sonrasında Türk Halk Müziği Üzerine Yapılan İlk Çalışmalar kısaca değerlendirildikten sonra Darü’l-Elhan Derlemelerinin “Teknik ve Ekonomik” Yönü ile Ankara Devlet Konservatuvarı’nın Kurulması ve Derleme Gezileri incelenmiştir. Bu bölümde Atatürk ve Türk Halk Müziği Olgusu, Sadi Yaver Ataman, Celal Güzelses ve Tamburacı Osman Pehlivan üzerinden ele alınmıştır. Bu bölümün son başlığında Türkiye’de radyo yayıncılığının ilk dönemi, Ankara Radyosu yayıncılığı ve programları, 1940’lı yıllarda müzik yayınları, yönetimi ve politikası, radyolarda ilk müzik yayınları ve halk müziğinin ilk örnekleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Türkiye’de halk müziği derlemeleri konusunda ilk sistemli çalışmalar Darü’l-Elhan tarafından yapılmıştır. 1914 yılında Maarif Nezaretine bağlı olarak kurulan ve ilk resmi müzik okulu olan Darü’l-Elhan, İstanbul

Belediyesine bünyesinde faaliyet yürüten Darü’lbedayi’nin (konservatuvar) musiki kolu olarak eğitim vermiştir. 1920’li yılların başında Darü’l-Elhan tarafından 14 soruluk bir anket hazırlanarak 2000 civarında fişle birlikte Anadolu’da görev yapan müzik öğretmenlerine ve ilgililere gönderilmiştir. Yaklaşık olarak üç yıl süren bu çalışmalar neticesinde Darü’l-Elhan’a 100 civarında türkü notası ulaştırılmıştır. Anket yöntemiyle yapılan ilk derleme hareketlerinden sonra çeşitli girişimler yapılmıştır. Bunlardan belki de en önemlisi Darü’l-Elhan müdürlüğüne Yusuf Ziya Demircioğlu’nun gelmesi ve fonograftan daha gelişmiş bir cihaz olan gramofonun Paris’ten İstanbul’a derlemelerde kullanılmak üzere getirilmesidir. Gramofonun ülkeye gelmesinden bir gün sonra derleme gezilerine çıkan Darü’l-Elhan heyeti, Adana, Gaziantep, Urfa, Sivas, Kayseri ve Niğde’de 250 türküyü derlemiştir. Derleme heyeti bu gezinin son durağında o zamanlar 26 yaşında genç bir öğretmen olan Muzaffer Sarısözen’le tanışmış ve onu İstanbul’da konservatuarda okumaya ikna etmiştir (Alpyıldız, 2018: 7-11). Muzaffer Sarısözen’in konservatuarda okumaya ikna edilmesi *Yurttan Sesleri* hazırlayan en önemli gelişmedir. Bu genç öğretmenin üstün fedakârlıkları neticesinde Türk halk müziğinin Anadolu okulu kurulacak ve türküler ikinci sözlü kültür çevresinde icra olunmaya başlanacaktır.

Resmi kayıtlara göre Türkiye’de ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927 tarihinde İstanbul’da yapılmıştır. *Yurttan Sesler* hareketini ortaya çıkaran Ankara Radyosu’nun resmi kuruluşu ise 28 Ekim 1928’dir. Radyonun kurulmasından sonra geçen süreçten itibaren özellikle 1935-1936 yıllarında kültür ve

edebiyat saati adı altında çeşitli programlar yapılmaya başlanır. Ancak radyonun önemli programları 1941 yılından itibaren yayın hayatındaki yerini alır. 1941 yılından itibaren yapılan çok sayıda program arasında hiç şüphesiz en önemlileri on beş günde bir yayınlanan “*Yurttan Sesler*” ile her hafta yayınlanan “*Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz Saati*”dir (Alpyıldız, 2018: 45-57).

Çalışmanın ikinci bölümünde *Yurttan Sesler Korosunun* kurumsal tarihi, kuruluşu, kurucuları ve sanatçı kadrosu bağlamında önemli bilgiler verilmiştir. *Yurttan Seslerin* kuruluşunda asıl önemli olgu Vedat Nedim Tör’ün Ankara Radyosu müdürü olması ve düzenlenen eğitim, kültür ve sanat yayınlarının önemsenmesi etkili olmuştur. Bu dönemde Muzaffer Sarısözen konservatuvarın Folklor Arşiv Şefliğine atanmış, kısa süre sonra da halk müziği yayınlarından sorumlu hale getirilmiştir. Bu girişimler sonucunda 1941 yılında *Yurttan Sesleri* hazırlayan ve radyonun devamlı ilk çalışması olarak bilinen “*Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz*” programı Muzaffer Sarısözen şefliği ve repertuar hocalığında yayınlara başlamıştır. Radyoda yayınlanan bu Türk halk müziği programı, Klasik Türk Sanat Müziği Korosu sanatçıları tarafından sürdürülmesinden dolayı bu adla yayına başlamıştır. Muzaffer Sarısözen’in çekingen tavrı, Vedat Nedim Tör’ün ikna kabiliyeti ve yeni program için *Yurttan Sesler* adını bulması neticesinde Muzaffer Sarısözen’in halk müziği programını yapmasında ve sahiplenmesinde etkili olmuştur. Klasik Türk Sanat Müziği Korosu sanatçılarının halk türkülerini öğrenmelerinden ve repertuarın zenginleşmesinden sonra “*Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz*”, *Yurttan Sesler*

saati olarak haftada iki defa yayına girmiştir. Böylece Anadolu’da kurulan bir halk müziği okulu *Yurttan Sesler* ortaya çıkmış ve Türk halk müziği üvey evlat olmaktan kurtulmuştur. Böylelikle 1941 yılında “*Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz*” programı yanında *Yurttan Sesler* programı iki haftada bir yarım saatlik bir zaman diliminde yayına girmiştir. Her iki programda ilk başlarda Klasik Türk Sanat Müziği Korosu sanatçılarının halk türkülerini öğrenmeleriyle sürdürülmüştür (Alpyıldız, 2018: 73-78).

Yurttan Sesler programında türkülerin Klasik Türk Sanat Müziği Korosu sanatçıları tarafından söylenmesi, Türk halk müziğinin otantik karakterine uygun olmadığı gerekçesiyle Muzaffer Sarısözen için çözülmesi gereken önemli bir problem olarak görülmüştür. Dolayısıyla *Yurttan Sesler* Korosu Muzaffer Sarısözen şefliğinde 1947 yılı ekim ayında müstakil bir koro hüviyetine kavuşmuştur (Alpyıldız, 2018: 78-91).

Koronun *ilk saz sanatçıları* Sarı Recep (Güray), Avni Özbenli, Ahmet Yamacı, Osman Özdenkçi, Ahmet Gazi Ayhan, Mucip Arcıman; *ilk ses sanatçıları* Turhan Karabulut, Ali Canlı, Nurettin Çamlıdağ, Neriman Altındağ (Tüfekçi), Muzaffer Kıvılcım Akgün, Sabahat Tarabuş (Karakulakoğlu) ele alınarak kısaca tanıtılmıştır. Koroda sonraki dönemde pek çok isim öne çıkmıştır. Bunlar Emin Aldemir, Seyfettin Sıgmaz, Mustafa Geceyatmaz, Nida Tüfekçi, Nezahat Bayram, Aliye Doğançay (Akkılıç), Saniye Can, Muazzez Türüng, Yıldız Ayhan, Selahattin Erorhan, Ahmet Sezgin, Talip Özkan, Özay Gönülüm gibi önemli ses sanatçılarıdır; Alpyıldız bu bölümde halk müziğinin bu güçlü sesleri hak-

kinda önemli bilgiler vermektedir. Çalışmada kurum ve kişilerin anlatılmasından sonra eğitim sistemi ve icralar, yayın ve faaliyetler, koroda çalınan sazlar, radyoya gelen âşık ve mahalli sanatçılar ele alınmıştır. Halkevi ve Folklor Saati adlı programı ele alındıktan sonra Mahalli Sanatçılık ve Bazı İsimler başlığı altında Faruk Kaleli, Bakır Yurtsever, Bayram Aracı, Picoğlu Osman, Refik Başaran, Hacı Taşan, Neşet Ertaş, Ahmet Özdemir(Kör Ahmet), Abdullah Uluçelik, Ferhat Özyakupoglu, Mahmut Erdal isimleri hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bölümde Âşıklık Geleneği ve Radyo İlişkisi ele alınarak radyo programlarına çıkan Âşık Kul Veli, Âşık Veysel, Âşık Cevlani, Âşık Ali İzzet, Davut Sulari hakkında detaylı çözümler yapılmıştır.

Yurttan Sesler programı aracılığıyla yukarıda adı sıralanan mahalli sanatçılarla âşıklar, radyonun kapısını çalmışlar ve ulusal boyutta tanınma imkânı elde etmişlerdir. Radyo sanatçıları ulusal boyutta tanınarak içkisiz gazinolarda sahne almaya başlamışlar bu durum da radyo ve gazino kültürü ilişkisini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu bölümde *Yurttan Seslerin* ulus devlet ve ulusal kimlik üzerinde gördüğü işlevler ortaya konulmuştur. *Yurttan Sesler* programının “*eğlendirme, eğitime, bilgi ve haber verme, iletişim kurma, tanıtım*” gibi işlevleri yanında temel amacının “*yerel ezgilerin harcıyla ulusal bir kimlik inşa etmek*” olduğu vurgulanmıştır (Alpyıldız, 2018: 258-274).

Yazar, ilgili çalışmasının üçüncü bölümünde *Yurttan Sesler* sonrası gelişmeleri ele almış ve çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. *Yurttan Sesler* korosu yurt çapında kurulan çeşitli radyolarda halk türküsü programlarının

düzenlenmesinde önyak olmuştur. Bu hareketin bir uzantısı olarak İzmir’de “Yurt Türküleri”, İstanbul’da “Yurdun Sesi”, Erzurum’da “Doğudan Sesler” gibi korolar kurulmuştur. Yazar, bu bölümde ayrıca *Yurttan Sesler* korosunun sinema ile ilişkilerini, televizyon aktarımlarını incelemiştir. Çalışmada diğer koro örnekleri, *Yurttan Sesler* hakkında değerlendirmeler, geçirdiği aşamalar ve bugünkü durumu hakkında aydınlatıcı bilgiler vermiştir.

Bu kitap, özelinde ise yurttan sesler, halk müziğinin yaşatılması, yaygınlaştırılması ve işlevsel hale getirilmesinde radyonun, dolayısıyla medyanın biçimlendirme, aktarma ve etkileme gücünü göstermektedir. Başka bir deyişle halk müziğinin Cumhuriyetten sonraki serüveninde Yurttan Sesler kimliğiyle oluşturulan bu radyo programı ve bu geleneğin tüm faktörleri, halk müziği ve medya ilişkisinin birlikte değerlendirilmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda *Yurttan Sesler* kitabı “halk müziği ve radyo ilişkisinin kurumsallaşmasına; yerel belleğin ulusal belleğe dönüştürülmesine; türkülerin radyo bağlamında işlerlik kazanmasına dikkatleri çekmektedir.

Eray Alpyıldız’ın *Yurttan Sesler* adlı çalışması bir yönüyle Muzaffer Sarısözen kitabı olarak da görülebilir. *Yurttan Sesler*’in kurucusu konumunda olan Sarısözen’e dair bilgi ve belgeler detaylı bir şekilde gözden geçirilmiştir. Çalışmada Türk halk müziğini kaynak kişilerden derleyen, notaya alan ve radyoda icrasını sağlayarak gelenekten geleceğe aktarılmasında öncü ve önemli görevler üstlenen bir kimlik olarak Sarısözen’in yaptıklarının detaylı bir şekilde günyüzüne çıkarıldığı söylenebilir.